

M

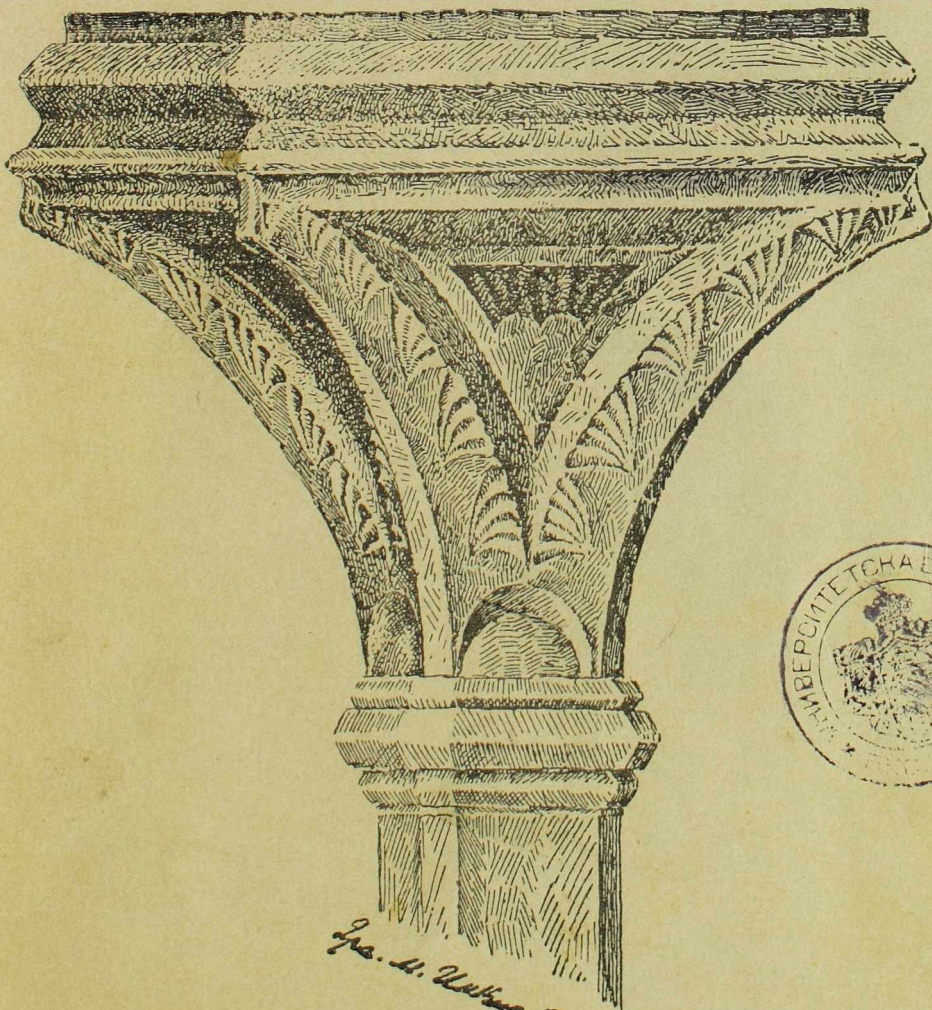
БУ 21

610008869

COBISS ©

ЖИВОСТРИ ЊИЈА ТЕОРИЈА

Др. Д. Ушковић

1925

872
21

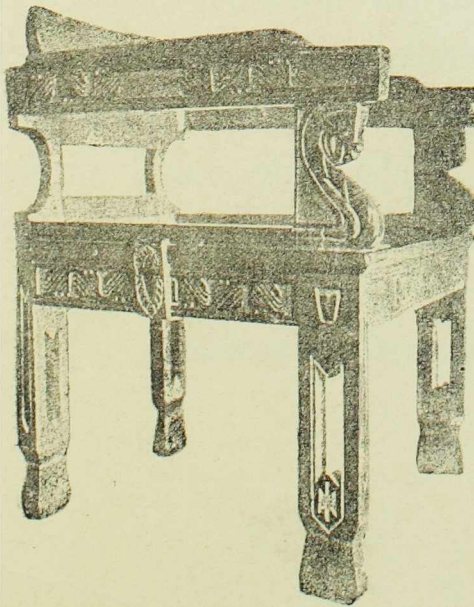
88205063

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
М. Бр. 8869

ДРАГУТИН М. ИНКИОСТРИ:

МОЈА ТЕОРИЈА

О НОВОЈ ДЕКОРАТИВНОЈ СРПСКОЈ
УМЕТНОСТИ И ЊЕНОЈ ПРИМЕНИ

Сл. 1.

МОДЕРНА ШТАМПАРИЈА ВОЈИСЛАВА НЕНАДИЋА

Своме пријатељу и куму Господину
Шпири Јанковићу,
из Игала, крај Новога, у Боки Которској

Човеку без чије помоћи за последњих,
најтежих, десет година не би од мога
рада било ништа — посвећујем ово
дело са дубоком захвалношћу од своје,
и од стране свих родољуба, који нађу
да ови моји напори нешто вреде.

1—XI—1924 год.

Београд

Драгушин Инкиоспри-Меденак.

Сл. 2.

ПРЕДГОВОР,

Свака уметности има своју писмености. У свима народима ограничен је број писмених за поједине уметности, и по броју таквих цени се просвећености једног народа. Тај број код нас је за сад, (и, хвала Богу, само за сад) врло мали. Зато је нашем образованом свету потребно говорити речима оно што он не би умео прочитати у склопу линија и складу боја. Тако је постао овај спис.

Најбоље би било да је он угледао света као предговор једном албуму мојих најуселијих радова; али бар за сад, то није могуће. Дај Боже да доживим појаву тога албума, па и овога списа пред њим. Зато ћу бити захвалан сваком читању и примедби на нејасна места у овом спису да би он, као увод у албум, могао изићи без тих зајажених недоследности.

У свом четрдесетогодишњем раду ја сам налазио на многобројне похвале и признања. Које у нашим које у страним новинама и часописима приказан ми је рад више од хиљаду пута, и то већином похвално. Већина од тих похвала не прелазе вредности обичних комплимената, и више су учињене мојим намерама у раду. Али у тој својој библиографији ја сам задовољством преврћем мишљења високоуважених и озбиљних судија који су ценили мој рад и са националног и са чисто уметничког гледишта. Простор ми не допушта да штампам сва ова мишљења, која су доста допринела мојој издржљивости у шешким часовима. Неколика од њих ипак одабирам, прво да се чује мишљење позваних, и друго, да поред мене још ко год проговори. Бојим се да сам не досадим — а и мило ми је налазити се у тако одабраном друштву.

Прво износимо писмо Господина Богдана Појовића, професора Универзитета, члана Академије и оснивача модерне српске критике.

Lous Glund, Las de Genève, 9. јун. 1910.

Драги госи. Инкиосири,

Хвала вам на послатом препису г. Меланијевог писма; врло ме је занимало. После ранијих писама његових о вашим појединим радовима, врло сам се интересовао да чујем шта ће вам одговорити на ваше последње писмо, у коме сте му подробно говорили о свом правцу рада и о приликама у којима се налазите.

Ја мислим да сад можете бити задовољни. Г. Мелани није могао ни јасније ни с више симпатије рећи, но што је учинио, да ваш рад сматра као користан и леп, и да у вама гледа и уметника и истраживача, кога треба свесрдно помоћи.

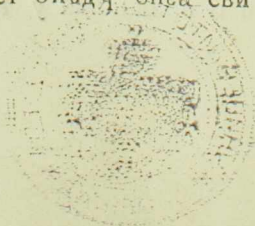
Г. Мелани није улазио у појединости, но је ваш рад узео у његовој целини. То је за овај мах, сасвим умесно. Доцније ће ваши радови имати да се испитају критички, у њиховим појединостима. Данас имају да буду уочени укупно, и да се утврди да су корисни и да заслужују помоћи. Г. Мелани је својим ауторитетом потврдио моје мишљење које сам вам, ви се сећате, више пута казивао. Ја сам чак ишао тако далеко, једног дана, да сам вам рекао да би ваш рад на истраживању, стилизовању и примењивању народних мотива требало помоћи баш и кад ваше стилизације и примене не би биле увек срећне. Први покушаји -- ја говорим у опште -- имају права небити *савршени*.

Главни је почети и *радити*; и ићи добрим путем. Из многих покушаја и накнадних дотеривања *мора* изићи оно што је добро. У науци је тако исто; и тамо је више пута постављано начело: да се, и кад се греши, иде напред. Само кад се руке прекрсте и ништа не ради; онда не ваља.

Да ви радите, и да сте пошли добрим путем, то је, међутим, држим, неоспорно. Први мој утисак са ваше изложбе био је тај да радите много и у разним правцима; ја сам био изненађен количином и разноврсношћу нових радова.

Даље, радећи на примењеној уметности, извесно је да радите на уметничкој грани коју треба нарочито помоћи. То је најмање луксузна уметност, а можда највише доприноси облагорођавању народног укуса. У овом новом покрету у западној Европи ка уметничком васпитању наредна, почели су народ (децу, раднике и т. д.) да воде по галеријама слика и скулптура, које он не може разумети; заиста, више би га помогли да га воде кроз музеје примењене уметности, као што му стварно и помажу обилатом фабрикацијом лепих производа примењене уметности.

То је највећа *демократска* уметност, та свакидашња и свачија уметност, коју публика има пред очима на сваком кораци, у соби и на улици, у свом намештају, посућу, разном оруђу и толиким другим предметима које гледа и којима се служи непрест онеда сви знају као што знате ви и као што

(мислим, могу рећи) знам ја, како та уметност може бити лепа и како је важно место заузимала у свим културним и *некултурним* народима, од Аустралијанаца и старих Грка до Рускинових Енглеза. Само полукултурни народи не знају за њу.

Ви, најзад, радите тај посао како ваља, на једини начин који ваља. Извесно је да мотиве за примењену уметност треба тражити у свом народу, као што и остале уметности ваља изводити у духу народном. Зашто? Просто зато што човек само тако ради у складу са својом и народном психологијом што је само тако искрен, и што само тако ради с инспирацијом која долази из дубине, а није накалемљена. Ви тако радите. Ви мотиве за своју уметност тражите у целом нашем народу, и сабрали сте их велики број. Има, наравно, још да се тражи, и вероватно подуже времена, пре но што се и тај извор исцрпи. Али ви сте вероватно онај који тих мотива има данас највише скупљених, и имате поред тога велико искуство стечено у том раду. Ви сте за тај посао и одушевљени — ја то осећам иако ономе који зна с каквом се невољом борите посведневно може изгледати да вама поред других осећања не остаје много места за одушевљење. Ви сте најзад — последњи по реду, али не последњи по значају, — уметник, који и сам ствара, стилизује нове облике, облагорођава старе. Независан од ваших производа, ви као активни уметник имате још и развијеније осећање за вашу уметност но неуметници (то је моја давнашња тврдња да, кад се тиче уметности, треба несравњено више веровати уметницима но научницима, па ма и гласовитим) Ви сте, дакле, и уметник и скупљач. Ја мислим да би према томе тешко било наћи погоднијег човека за посао о коме је реч него што сте ви.

Ви у свом писму велите да сте убеђени да се оно што ви радите ослања на здрав разум, и да је достојно *пажње* и помоћи. Ја сам у то убеђен исто као и ви.

Остаје питање како да вам се помогне. То је у овом случају главно питање. То је разумео и г. Мелани, који досад држао да су ваше

condizioni economiche floride!

Вама треба, просто речено, пара и времена. Најбоље би било кад би вам помогла публика, то је најздравији и најправији пут. Кад би вам она дала пара, онда би било и времена. Али то је, нарочито у почетку, свуда тешко, а у нас још теже но

на другом месту. Пошто ствар успе, онда помогне и публика. Остаје влада и поједине културне установе и задужбине. И једна и друге су сиромашне, и од свију се тражи са ових страна; али сам ја уверен да вам оне ипак могу доста помоћи, и уверен сам да треба да вам помогну, и према томе да ће вам заиста и помоћи.

Ако ви навалите (то у овакој ствари није срамота), ако вас ваши пријатељи помогну, ако нарочито ваши другови уметници буду рекли и своју реч у прилог ваш, ако будете најзад онима од којих ствар зависи навели све што је горе речено у вашем писму, ја сам уверен да ће се наћи људи који ће вам, у границама могућности, у том вашем послу помоћи.

Наш свет хоће да помогне кад увиди вредност онога што треба да помогне.

Од своје стране ћете, наравно, морати понудити јемства за правилан и вредан рад. Ви ћете лако наћи начина како то да учините, и у осталом погодићете се с њима. Обећајте им, на пример, и дајте јемства за то, да ћете за одређено време израдити албум народних мотива, са њиховом применом и описом начина вашег рада — под контролом која се нађе као згодна, и са доказима о српском пореклу покупљених мотива.

Ето, то је једна од понуда, коју бисте могли учинити. То би било врло леп рад, и њиме бисте се одужили за помоћ коју бисте добили.

Зар не бисте, тако, могли спремити нешто и за изложбу у Риму и Турину? И то би вам дало права да тражите помоћи од државе.

Речју, може се наћи, ако се тражи и буде озбиљно хтело. —

Ето вам мога мишљења о вашој изложби и вашој мисији. Ако нисам довољно компетентан (а жалим што нисам) да говорим о вашим појединим радовима, ја сам донекле компетентан да говорим о њиховом општем значају и држим, да оно што сам горе казао није погрешно. Ово моје дуго писмо (ја своја писма обично пишем на дописним картама, и то на илустрованим!) нека вам посведочи моје интересовање за ваш рад и његов успех.

Моје писмо можете показати коме хоћете, у целини или у појединостима, по вашој вољи.

Оно је, кад дође у ваше руке, ваша потпуна својина.

Примите, драги госп. Инкиостри, са изразима одличнога уверења, моје најбоље поздраве.

Богдан Појовић.

Има једанаест година од како сам прејоручивао у јавности рад г. Инкиострија и први пут одобрио правац којим је г. Инкиостри пошао. Ја могу само данас да поновим оно што сам пре једанаест година говорио и да додам да је већина г. Инкиостријева за ових једанаест година све већма сазревала, док његово одушевљење не само да није ојало но колико је мени познато још расте.

8. јула 1923. г.

Београд

Богдан Поповић, с. р.

Одавно држим да је врло корисно почети примењивати народне мотиве у нашој занатској уметности; с тим би се временом изразио наш народни стил и на потребе које су изван сеоског живота. Не познајем никога који се о томе с толиким жаром и вером бавио као г. Инкиостри.

7. јула 1923. г.

Београд

Јован Цвијић, с. р.

ПРИЗНАЊЕ

При предавању г. Драгутина Инкиостра о истраживању мотива за први српски народни стил у орнаментаци, стекли смо уверење, да је г. Инкиостри пошао оним путем, који једино води остварењу оне културне гране, у којој смо на велику жалост ми Срби потпуно заостали. — Налазимо, да би се српски народни стил и орнаментика, по г. Инкиостријевим студијама и правилима — најбоље дао применити и развити у индустрију. — То нам је г. Инкиостри већ и доказао израдивши у српском стилу цео намештај и декорације за кућу г. проф. Др. Јована Цвијића, као и његовим најновијим студијама и цртежима, (240 комада,) који су били изложени приликом његовог предавања.

Студије и рад г. Инкиостра заслужују највећу пажњу у интересу развитка српске уметности и културе, најобилнију потпору.

Мај, 1910. год.

Петар Убавкић; Борђе Јовановић, вајар; Пера Бајаловић, арх.; Буро Бајаловић, арх.; Јован Илкић, архитект; Симеон Роксандић, вајар; Стев. Зарић; Јован Дучић; Стеван Тодоровић; Урош Предић; Др. Јован Цвијић; М. Мураји; Јоф. Коњарек, вајар; Ристио Вукановић; Симо Тројановић, етнограф; Д. С. Шевановић; С. Николајевић.

Čast mi je preporučiti štovanoj Gospodi župnicima Gosp. Dragutina Inkiostra, umjetnika osobito za dekoraciju crkava. Gosp. Inkiostri dao se je osobito na ovu struku i u svim radnjama ove vrsti do sad učinjenim pokazao je osobitu vještinu i darovitost.

Što je on do sad uradio, to je prema ozbiljnom crkvenom slogu a upotrebio je pohvalno, u koliko i gdje to stil crkve i dopušta, narodnu ornamentiku. Zamjerna je u njegovim radnjama skladnost boja. Veći dio naših crkava ili nije dekorisan, ili ako je nije dobrim djelom prema crkvenome stilu. Neka se, tko može, okoristi, da uredi svoju crkvu da bude hram Božji.

Split 1902.

Don F. Bulić,
arheolog

У италијанској ревији „Per l'arte“ (за уметност) свеска бр. 12, децембра месеца 1910. — година II, Милано, — којој је главни управник архитекта Марио Лабо, на страни 140, налази се чланак под насловом: „Још Драгутин Инкиостри“, чија је садржина следећа:

„О овоме далматинскоме уметнику већ смо говорили у нашој ревији; он се појављује данас у нашем листу са још неколико нових радова његове чудне уметности. — Далматински Маестро је један угодан фолклориста који оживљава, превађа лаком фантазијом најнеобичније облике, стилизирајући цветове биљке и ствара са великом природношћу (*spontaneità*). Широка глава пиластра (широког стуба) могла би нас подсећати на Ломбардску стилистику; међутим произлази из два мотива које видимо овде оштампане: један је дршка једних црногорских гусала, а други је један цвет узет са српског веза, који је стилизација божур цвета. — Овај капител је укусан; профил му је леп, његова масивност одговара његовој намени. — Цвет у средини изгледа нам мало сиромашан; али склад елемената родитеља уман је. Прост и јак је други капител; капител у другој групи је елегантан. Један горљив истраживач старина могао би у овоме потоњем наћи црту чувених персепољских глава стуба, који су можда непознати Инкиостриу, и критика би могла предложити да се појачају горњи конзоли (рогови). — Али се она наслађује гледајући ову композицију која је више намењена дрву него камену. — Кратко речено, Драгутин Инкиостри је

један знаменит уметник. — Модел чипке који овде износимо, инспирисан из мотива босанско-херцеговачких и далматинских, може замамити сваку везиљу. — Он превађа без напора и разбистрава замршене облике који му до руке долазе. — Ми смо спремни ово наше тврђење и доказати. — Може се мислити да Маестро има једну небеску везу, рекао би Фосколо, с оним што гледа и што употребљава за своја уметничка стварања. — Ко зна....

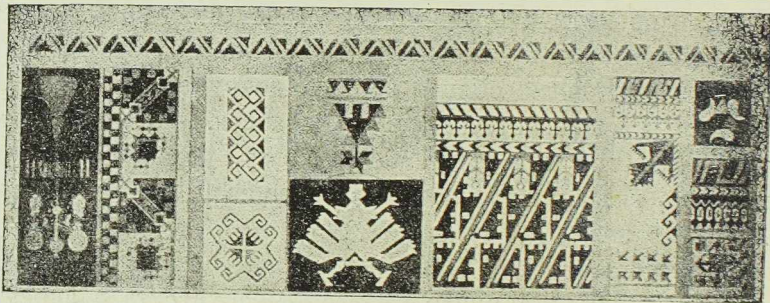
* * *

Италијански историчар уметности, архитекта и директор индустријске школе у Милану (Palazzo Sforceseo), који је поред свега тога, дубоки познавалац свих постојећих стилова, од престарих до најновијих, назива Драгутина Инкиострија потомком Ореинија и Деллаурани. — Он каже између осталог: „Инкиостри хоће да својој земљи пружи ону уметност која извире из њених предања, сачувана у светилишту њених народних лепота. — Ова модернистичка идеја привлачи све моје симпатије. — Затећи једног уметника који, у земљи без своје модерне уметности, даје себи задатак да пронађе ту модерну уметност, која би била достојна те земље, — тај ме задатак осваја те ма какви били до данас постигнути успеси, ја ту идеју сматрам ћерком разума и дораслу за велику срећу. — Србија, стварајући себи декоративну уметност, ствара себи равноправност пред цивилизацијом, која хоће да господари на економском пољу и да сија на пољу интелектуалности; данас интелектуалност значи еволуција, а еволуција је модернизам циљева и чињеница. — Сретно и напред!“

(Узео сам ово што ми се чинило најважније из многобројних писама од тога истог писца, мени упућених и из уметничких чланака, које је он о мени штампао у талијанским и француским ревијама.)

Ото Вагнер, чувени бечки архитекта, рекао ми је следеће: „Ово је једини пут, који сте добро изабрали да постигнете вашу декоративну уметност.“

Сл. 3.

„Јер свака велика душа, одана проучавању тобож сухопарних реалних ствари и појава, види лепоту, које има обилато у свему. —“

Сима Матавуљ

Уметност се делила на чисту и примењену. Чиста је била она која решава више естетске проблеме, дакле, уметност ради уметности; а примењена је, тобож, она која те већ решене проблеме примењује. Та разлика више не постоји. Сваки рад, на коме је оригинално постигнут естетски идеал, који је постигао лепоту, спада у уметност, без обзира којим је поводом тај рад постао. Битни део архитектуре, декоративна уметност, била је погрешно сматрана као нижа, споредна, примењена и како још не! Та уметност је, међутим, стара као и све друге, ако не и старија, развијала се као и остале, имала своју прошлост, садашњост и будућност, своја златна и своја оловна доба, своја ремек дела и своје наказе и странпутице. Идеал је декоративне уметности да улепша све што човеку служи, да облагороди живот. Стремећи овом идеалу, дошло се до много стилова. За стварање сваког од тих стилова уметници су имали два пута: или су се инспирисали живом природом, пропуштајући је кроз призму свог уметничког схватања; или су се инспирисали етнографским мотивима, усавршавајући и идеализирајући их. Ја сам изабрао овај други пут.

Из мотива које нам пружа наша етнографија могућно је створити у архитектури и декоративној уметности један нов, оригиналан српски стил, који ће поред чари новине имати и да одговара естетским осећањима и потребама наше народне душе.

Фот. Муз. Служба — *Ка. Карловић*
А. Карловић

У народним мотивима (шарама) узетим са дрвореза спроведена су начела статике, и зато многи од тих мотива (пошто одговарају тим начелима статике) могу да послуже као одлична подлога за нове архитектонске комбинације. Временом, и сарадњом генијалних људи, из тих нових архитектонских комбинација неминовно се има стићи до нашег, српског, оригиналног стила у архитектури.

Интересантне комбинације у декорисању, у архитектури интеријера и у намештају, из којих се јасно помаља стил, ја већ увелико радим. Мој начин рада при стварању декоративних комбинација је инспирисање из народних мотива. Из мотива поглавито са дрвореза и шара на ускршњим јајима, а тек у другом реду са везива и тканина, инспиришем се што боље могу у народном духу.

Народни уметник, као и сваки други, узимао је своје мотиве из живе природе, са цвећа, биља, дрвећа и животиња, пропустио их кроз своју душу, т. ј. кроз своју освештану уметничку свест, и на њима већ изразио своја естетска схватања и погледе. Преко тих манифестација народне душе у ази се и схвата сама народна душа; а кад се уђе у њу, онда се ванредно лепо схватају и они мотиви који се на први поглед не могу схватити, и које и сам народни уметник несвесно ствара.

Кроз све добре народне шаре провлачи се један јединствен ритам. Кад се он до краја упозна, онда се има у рукама дух стила, управо сам стил — престаје потреба копирања и имитовања мотива таквих какви су.

Тако узимајући ствари, и после толиких криза, уверен сам да ћу, ако ме прилике и снага још довољно послуже, створити свој оригиналан декоративни стил, на основу народних мотива. Тај мој стил, наравно, не искључује даље самостално стварање на истој српској фолклорној основи.

I

ПСИХОЛОГИЈА НАРОДНИХ УМЕТНИКА И ОПИС УМЕТНИНА.

Словенски Југ етнографски је још врло свеж и богат. Постоје шаре и посебно слагање боја српско-хрватско и словеначко. Српски и хрватски мотиви врло су блиски, нарочито у крајевима у старој Граници, иако постоје извесне разлике;

словеначки мотиви су доста друкчији, и на њима се осећа јак немачки тиролско-штајерски утицај, чисто талијанског нема. Однос у декоративним мотивима је ванредно сличан са односом у језику, односно говорима — српском, хрватском и словеначком. Оно што је најбоље у свима тим мотивима може ванредно послужити богатству будућег модерног народног стила, који из свих тих мотива има да се роди. Најбољи мотиви за развијање и рађање стила налазе се у западној Македонији, Старој Србији, у Србији, нарочито Ужице, Ресава и Морави, Црној Гори, Херцеговини, Далмацији, Лици, босанској Крајини, славонској Посавини. Мотиви осталих крајева слабији су, мање очувани и спореднијег значаја.

У дугим часовима доколице пастар посматра природу око себе, разматра изближе интересантније облике, бави се размишљањима митолошко-верским, или сања о својим личним осећањима и народним традицијама. Кад му посматрање, размишљање и сањарење досади, он узима бритву, свој главни и готово једини алат, и почиње да дељка. Кад му који комад дрвета изазове свој м случајним обликом преставу неког интересантнијег и ређег предмета: детелине од четири листа, месеца, класова, срца, очију, козијих рогова, коњске, псеће или вучије главе и т. д. — он онда живо прионе да тај облик до краја изведе. Доцније, код оних обдаренијих, настаје потреба за „писањем“ и других облика и за њиховим комбинацијама — и тада се добије више или мање признат и издвојен тип вештака у селу, тип народног уметника.

Ево неколико имена таких народних уметника: Милосија Матије Митровића из Кумодража, Стојна Станка Маринковића из Ваљева, Стана Јокић из Поповића у Равним Котсрима, Стана Медаковић из Бенковца, Стеван Лукић из Мартинаца, Рада Гајдаш из Вроца у Срему, Савић (млађи) из Буковића (Равни Котари), Билић из Брабирских Мостова, Бачић из Лисића, Милица пок. Андрије Медића из Бјелине (Далмација), Стаменко Крстић из Руља (власотиначки-пиротски) Миленко Грбић „самоук мајстор“ из Доњих Мушића, Илак Гужвица п. Стевана из Крупе, Иван Маричић Илијин, Затонац, Јово Пршо п. Лосе Затон, Сретко Олуић Миљков Зеленград из Равних Котара у Далмацији, Живана Тодоровић из Железника и небројени други.

Српски народ врло јако осећа потребу за кићењем, те и уметник, као израз своје средине, има са свих страна доста потстицаја

Поред наведених мотива из живе природе, он *узима* предмете и из своје митологије, вере, традиције и т. д.

Предмети испод његове руке не испадају фотографски верни, не испадају често ни слични, чак су и неприродни, али, ако су успели, онда имају једну оригиналну лепоту. Где престаје копирање природе, ту настаје уметност. Рад је успео кад, је наглашена понека главна карактеристика предмета, и кад као целина пријатно утиче, т. ј. кад задовољава основне законе естетике, симетрију, пропорцију, хармонију и т. д.

Како је народна вера пуна још старих митолошких елемената, народни уметник, кад хоће да изрази своја верска осећања, поред хришћанских, уноси и прехришћанске мотиве из старе словенске митологије. Од њих су најчешћи: перуника, вила и змај. Вештицу, вукодлака, ђавола ни кукавицу никад не даје — ради само симболичне знаке противу њих. Од хришћанских мотива врло радо се изрезују крст, путир, риба, голуб и хлебац.

Али далеко више него у религији, наш народ живи у својој традицији, из које узима ове мотиве: круну, сабљу, стрелу, копље, панцир, штит, коња (који пут с коњаником на њему) вилу, змаја и т. д. Само њихова уметничка вредност није велика.

Као што у народној песми радо и по ц лавилу употреби један исти епитет или фразу, не старајући се да буде оригиналан, тако се у овим декоративним радовима радо држи старог, традиционалног начина, традиционалних својих мотива.

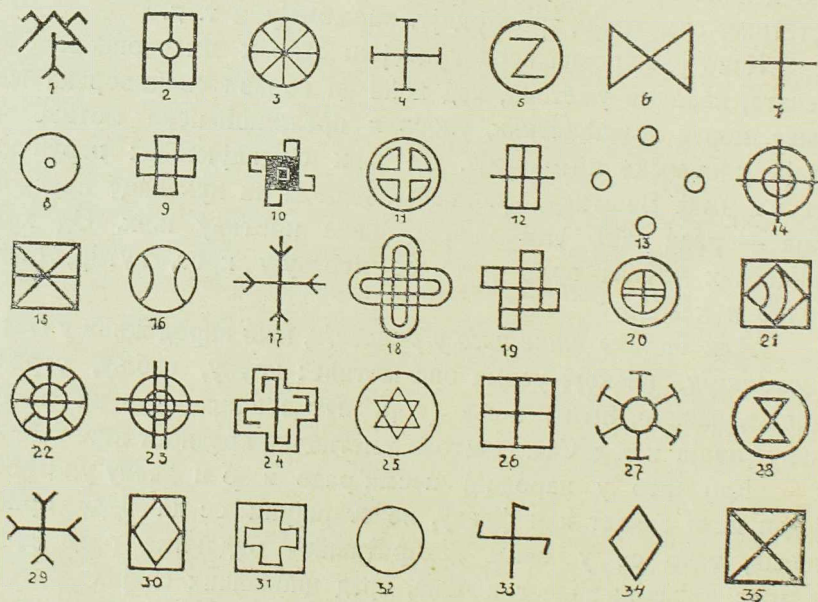
Ти мотиви су било страног порекла, било самоникли. Туђи мотив народни уметник употребљава или верно, или га развија и дотерује по свом укусу.

По оригиналности мотиви се могу поделити у ових пет главних група:

Прво. Код нас има шара које су опште код свих народа, као: троугао, круг, спирала ит.д.; или, има шара које ствара сам материјал у коме се раде, на пр.: шаре израђене од гајтана; или шаре које одређује примитивна техника или алат, на пр.: зупци и таласи на дрворезу — јер се дрво његовом бритвом тако најлакше ради; или шаре које се при ткању добијају случајним распоредом боја по основи и потки. Све те шаре могле би се назвати занатске, или техничке шаре; у њима се не огледа никакав дух.

Друго. Међу српским народним мотивима има их који су ту још од најдавнијих, препотопских, времена, кад су многи

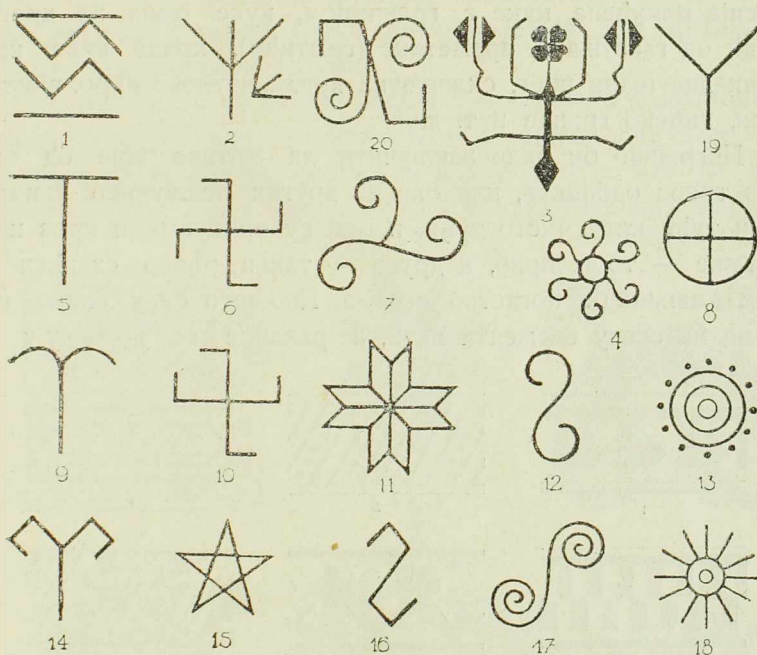
данас различити народи били један народ, те се и оне налазе у етнографским мотивима готово свих тих народа и, најзад, у свим стиливима света. Наравно, кад је реч о тим шарама, не може бити речи ни о каквом позајмљивању. Најпознатије од тих шара јесу: кривуља (кад је таласаста крива линија), вучји зуби (кад је кривуља зупчаста), цврчак, трозуб, паук, свастика (срх andata), трокука (triquestrum), сунце, зрна, звезда, гад (змија fibula) у три варијације, двозуб, (или вилица) и друге.

Сл. 4.

Треће. Али поред њих налазимо и чисто позајмљене шаре. Позајмице су дошле преко цркве, са црквених декорација и црквених утвари; преко граница, мешањем с другим народима и браковима из страних народа, где жене странкиње преносе своје мотиве; и најзад, за време робовања под Турцима. — Тада смо примили татарске, персијске, арапске, коптске и маварске мотиве — све, дакле, источњачки, у главном по пореклу азијски и северно-афрички утицај; док утицаја западних мотива нема чак ни у Далмацији, сем нешто мало у везовима далматинске обале. Од тих источњачких мотива најпознатији су: прости и компликовани меандер, пафте, јашмак, мушебаке, пуцке, преслица (једна шара), затим стилизације тропског биља: бибер грана, лотус и т. д. У то време смо, јамачно, добили преобуку,

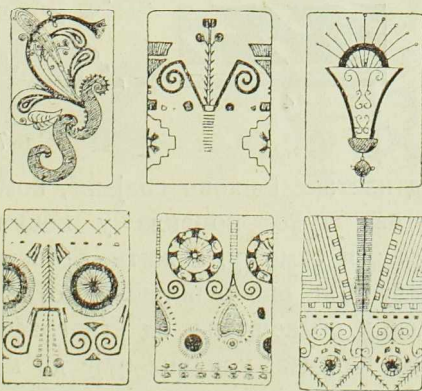

Сл. 5.

те се и данас у народу на кошуљи (коју он зове „оплеће“) види коптски облик. Затим много што шта на коњском накиту и шарама оружја, одакле је прошло и на женски накит, у главном води порекло из тога доба. Скоро сви мотиви са металних израда долазе нам, често преко Млечића, из Азије и Грчке.

Чешвршо. Из оних препотопских мотива народни уметник је вероватно развио и извео ове мотиве: коло, кукe, двокуке, трокуке, перке, кукаста грана, цвет, крстaлке, дво-четворо-осмо-куке, окретуша и т. д.

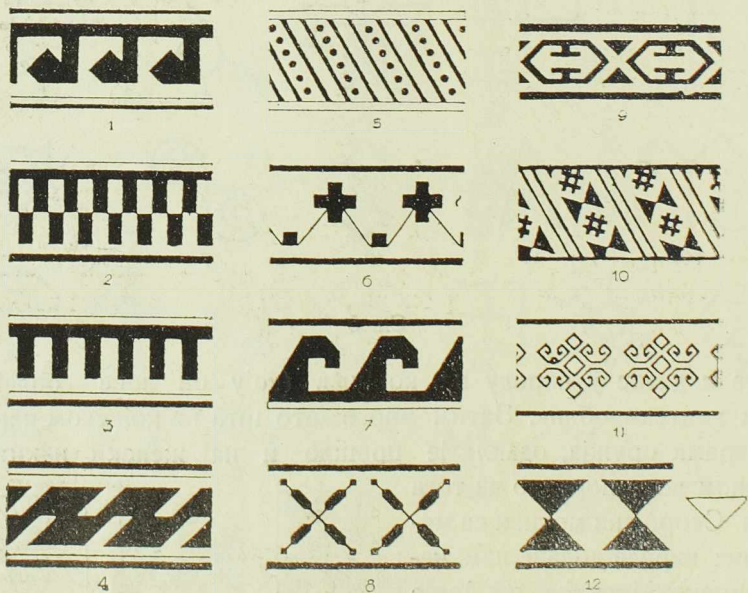

Сл. 6.

Пейо. Осим наведених прастарих, шара из њих изведених и шара позајмљених, налазимо и чисто наше као: жирови, дуб, штапић, двокука изумитана, дашчица, крило панцирима, шипке,

богасија покићена, куке с гранчицом, куке једна за другом, поткић од газетњаца, преметице (гњатићи), криве куке, наша оригинална шара цвет, склопљена крила, пауново перо, пјоклић, китеж, кићено гранче и т. д.

Погрешно би било закључити да мотиве које од ових група треба одбацити, или оне из других искључиво узимати. И они туђи нису чисто туђи, и они су пропуштени кроз наше схватање — то је прво, а друго — такав рђаво схваћен пуризам смањило би богатство мотива. Као што су у свима стиловима на свету елементи исти, а разлике се појављују тек

Сл. 7.

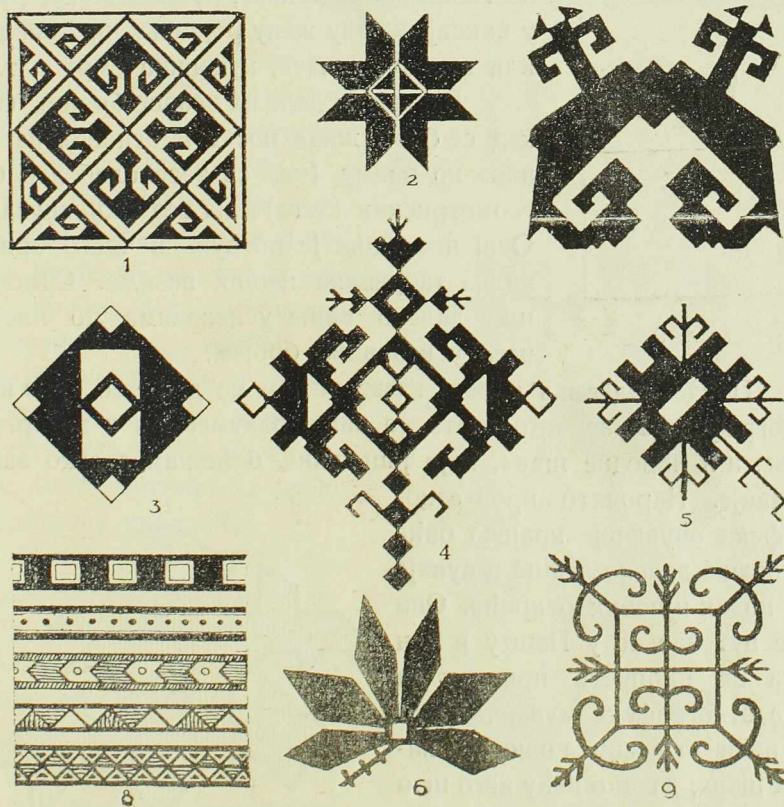
кад настане њихово спајање, комбиновање, тако ће и ови наши мотиви туђег порекла у новим комбинацијама добити наш израз, и само умножити богатство облика у новом српском стилу. Све ово о пореклу мотива плод је мојих усмених и писмених обавештења од етнографа. Ако су та обавештења у чему нетачна, кривица није до мене. За мене, који сам гледао како народ ради увек из главе, питање о пореклу мотива је једна узалудна педантерија.

Симболизам је такође заступљен. Многе шаре су симболичне, имају једно преносно значење. Помоћу њих, као помоћу какве азбуке, рецимо јероглифа, народни уметник по-

ручује нешто, управо наговештава шта хоће, ономе коме је рад наменио. Символ може бити изражен или цртама, или бојама, или једним и другим.

Симболизам се налази највише на женским рукотворинама, а има га нешто мало и у дрву. Везу се обично оне шаре за које се држи да чувају од урока или зла у опште, или да доносе срећу — као шара сунце противу злих духова; шаре пре-

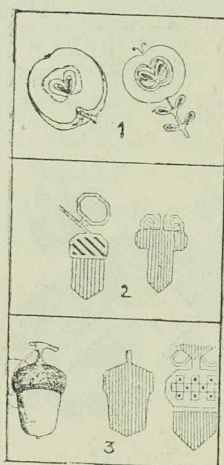
Сл. 8.

таљка, прсталија, очи, од урокљива погледа; шаре: свастика, метлице репићи, окруњене птице, листови - противу зла уопште и најзад шара: детелина од 4 листа доноси срећу и т. Од боја: бела преставља невиност, зелена наду, плава верност, црвена љубав, жута мржњу, сива чедност, док жалост могу престављати црна, бела, жута и заворено плава боја — како у ком крају. Ти симболи су јако заступљени на пешкирима који се везу куму за дан венчања; али далеко више на јасту

цима, а највише на марамама, на којима девојке везу живи доказ своје љубави према онима којима ће их даровати.

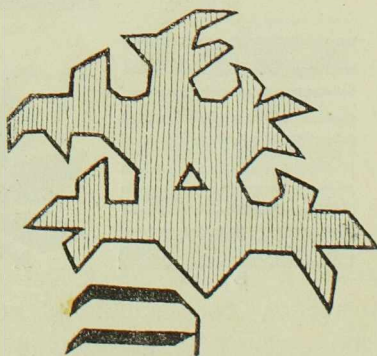
Иначе шаре: јелен представља младића, лабуд краљицу или госпођу, пловка путника, јабуке и ораси младост и снагу, тестера силу, стрела брзину, чешаљ чистоћу, пушка гласника, три птице с круном на глави добре духове, ружа девојку, ружа у саксији младу жену родкињу, орао краља или великог јунака, кукавица смрт и т. д.

Везови се деле на везове бројем, (т. ј. кад се броје жице потке и основе), на везове по писму (кад се везе слободно без геометриских стега) и на вез са ђинђувама. Овај последњи је потпуно и чисто оригинална творевина наших везиља. Симбола има далеко више у везовима по писму, него у везовима бројем.

Сл. 9.

После излагања у овој глави надам се да ће се кроз наш етнографски музеј пролазити са више разумевања и интересовања; а и народне шаре, које још живе, биће нам далеко занимљивије. Нарочито кроз етнографски очуваније крајеве биће путовање далеко лепше и пуније све нових и нових открића. Они које пут нанесе у Пешту и Беч нека не пропусте прилику да виде етнографске музеје. Тамо ће наћи огромну количину наших шара; далеко већу него што је имају збирке у Београду, Загребу и Сарајеву. Многи мотив са тих шара у бечким музејима ушао је у сецесија — стил.

Сл. 10.

II

ВРЕДНОСТ И ГЛАВНЕ ОСОБИНЕ НАРОДНИХ МОТИВА

Сваки од нас, ако није одрођен, ако га нису и сувише завели страни утицаји, има у дну своје духовне личности народну душу. Она проговори из нас кад разгледамо народне

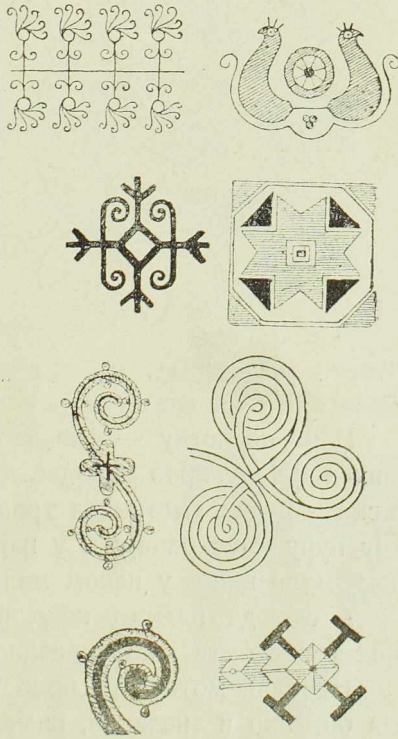
украсе посуте по оделу и оружју, по гуслама и преслицама. Она одлично разуме њихов немушти језик којом јој казују о доброту и јунаштву, весељу и очајима нашег великог и намученог народа, који крај свих преживелих страхаота није никад престајао волети песму и музику, ни уживати у лепом кићењу.

Али покушајмо и без националног интереса и објективно разгледати која је главна одлика, и каква је уметничка вредност народних мотива?

Прва главна особина народних мотива је оригиналност црта и облика — наравно код најбољих примерака.

Друга, још важнија је искреност израза, који иако наиван, може да изазива савршене облике. И из недовољно развијених клица осећају се нови још неслућени облици и композиције, које ће, кад прођу нужне фазе своје метаморфозе, бити способне за сваку декоративну употребу.

Свака од тих црта обилује несумњивом и новом лепотом. Гама боја је хармонична, и ритам боја има једно посебно слагање, које их одликује од свих осталих западних и источних слагања боја. Карактеристично је да се боје преливају од отворених, ве-

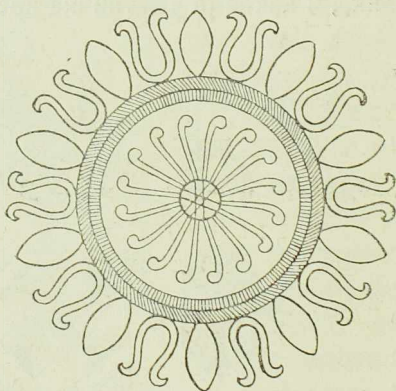

Сл. 11.

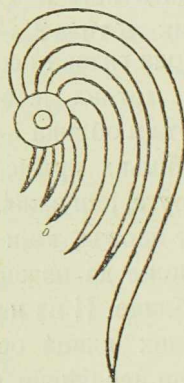
селих, ка тамнијим, тужнијим уколико се више иде у крајеве који су више патили и били више потлачени. Али, као парадокс, у Старој Србији има крајева који радо и много употребљују црвену боју.

Сваки део одела има свој украс, који не само да одговара томе парчету одела, него одговара и функцији органа који тај део одеће покрива; изражавајући много пута еротику, поглавито у Славонији, а много пута брану против урокљивости. Врло јак је и уплив верски и јуначки. То изражавање ствара неочекиване ефекте на шарамма.

Карактеристично је за народне мотиве и то: да им се хармонија често изненада прекида и слива се у сасвим нов мотив, из потребе да на истом месту буде што веће обиље украса. То је особита ћуд у народном уметничком стварању, али она готово никад није без уметничког надахнућа.

Сл. 12.

Сл. 13.

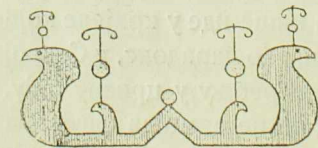
И на послетку — али за мене главније него генеза појединих шара — кроз народне мотиве избија с ванредном снагом српска народна уметничка традиција. Српска народна душа има своју пуну илустрацију и у народним мотивима — наравно у неком мало више, у неком мало мање.

А сад да видимо неке особине народних мотива, због којих треба бити јако опрезан при њиховој употреби.

Народни мотиви су врло ћудљиви — траже да им се прилази опрезно и зналачки, иначе су готови да се одмах отресу невешта композитора, као бесан хат невешта јахача. О, познајем их ја и сувише добро из свог рођеног искуства!

За поступање с њима, управо шта се не сме, шта не треба с њима радити, могу из тог искуства да изнесем ових десет заповеди за млађе:

Не треба:

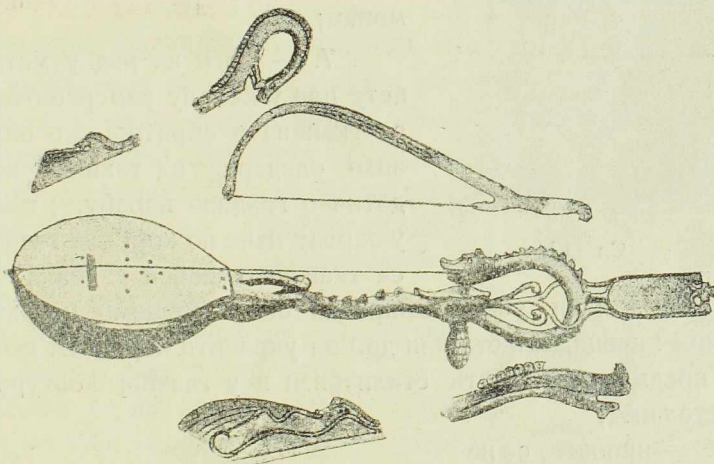

Сл. 14.

1.— узимати из њих оно што је сирово, дисхармонично или сувише оштро, јер то још није довољно развијено, није довољно сазрело — од тога као и од зеленог воћа трну зуби —

опоро је. Не треба се поводити за укусом странаца, који воле и траже мотиве са што више сировости. Онај ко народне мотиве компонује треба да се клони од незрелих елемената —;

Сл. 15.

2.— нити их употребљавати где им није место — нева-спитани су па у туђем друштву несносно дрече, или, сељачки стидљиви, упорно ћуте —;

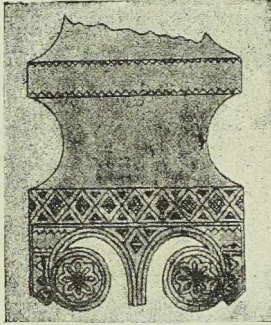
3. — нити уводити у њих дух каквог туђег готовог стила — радо се туђем, па и старијем, потсмевају, или се, ваљда од стида, усиће и натмуре;

4. — нити потенцирати форме које изгледају чудне, а ипак су лепе, и одевати их у мантију гротеске за љубав неке псеудо-оригиналности — јер би то било доказ да не схватамо нашу народну душу, која је песничке, меке природе, упркос увек показаног јунаштва;

5. — нити изићи из народног ритма и типа, не водећи рачуна о доминантно-народном покрету црта и боја. Ако на пр. из мотива са гусала начинимо главу стуба, па у тој новој, посве оригиналној глави стуба увек осећамо мотив — родитељ, онда је добро: али ако се тај мотив-родитељ не осећа, онда то више није производ народног мотива —;

Сл. 16.

Сл. 17.

8. — нити узети природан облик (рецимо некакве животиње : певца, јагњета или др.) па украсити народним мотивима, јер предмет мора бити стилизован и у главној контури као и у детаљима;

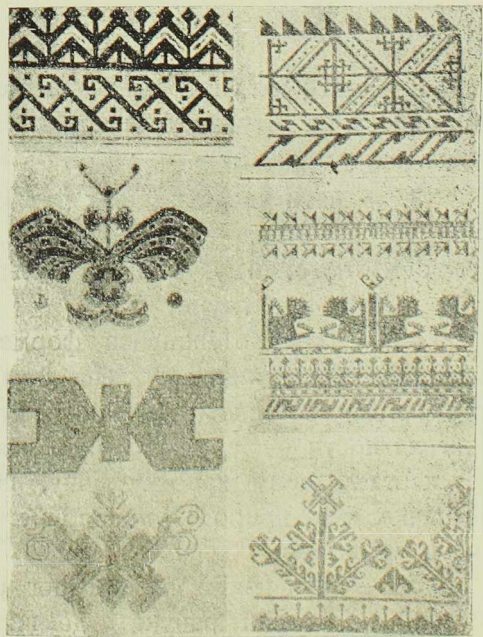
9. — нипошто се не сме узимати онај мотив на коме се још сасвим јасно осећа туђи утицај; и најзад

10. — нипошто се не сме прилазити народним мотивима ако се нема талента од Бога. Ти враголани умеју тако заносно, анђелски, да певају, али таквима неће ништа ни да проговоре — гледају да их својим ћутањем испред себе што пре отерају.

Све ово написано је у најлепшој намери и намењено нарочито онима који зажеле да раде са народним мотивима. Најбоље је да сваку од ових заповеди покушају проверити самосталним пробама. Чим покушају увериће се да су ис-

6. — нити се удаљавати основно од тежњи, иако несвесних, које су руководиле народног емпиричара, јер инстикт народне душе не сме се мимоићи;

7. — нити за рад у металу, дрвету или у камену употребити мотиве са тканина и обратно, ако они изразито одударају од технике којом се дотично градиво израђује; иако се и у народу нађе по који рад где је мотив са тканина израђен у дрву;

Сл. 18.

тине, па ће их сами исповедати. Те пробе се могу извршити за два три дана; а мени су требале три десетине година мука док сам дошао до ових неколико лаких савета.

III

ПРИМЕНА НАРОДНИХ МОТИВА

Из досадашњег излагања и мојих радова јасно је да се српски народни мотиви могу ванредно применити на спољну и унутрашњу архитектуру, на декорације, на израду намештаја, разноврсних домаћих прибора, и најзад свих предмета, савремене индустрије уопште.

Има неколико начина на које се народни мотиви даду употребити.

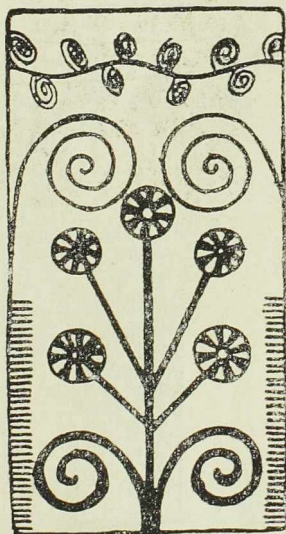
1) Може се на какву обичну ствар додати по који народни мотив — то је најпримитивније и не даје ништа.

2) Може се узети неколико народних шара и саставити их у једну целину. Тако се добија т. з. Bauerstil; то је већ бољи али и сувише примитиван и неплодан начин.

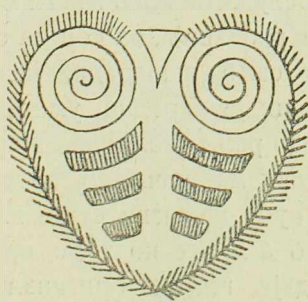
3) Може неки уметник, који је сав у духу какве школе или правца, узимати народне мотиве, али само у колико то одговара духу његова схватања. И тај начин је неплодан; и неправедно је запоставити дух који се налази у народним мотивима.

4) И, најзад, може се и треба: дубоко проучити смисао и дух народних мотива, па у том духу стилизовати елементе са разних шара, узимајући једне за конструктивни а друге за декоративни део. Тај начин је једини добар, јер је плодан, јер неминовно, сваки корак, доводи до откривања модерног и оригиналног народног стила.

Све те начине ја сам и сам прошао кроз тридесет и седам година свога рада. Пролазећи кроз личне кризе, шибан неповољним и повољним ветровима непаметних и паметних критика, ја сам тек у последње време стигао до овог свог

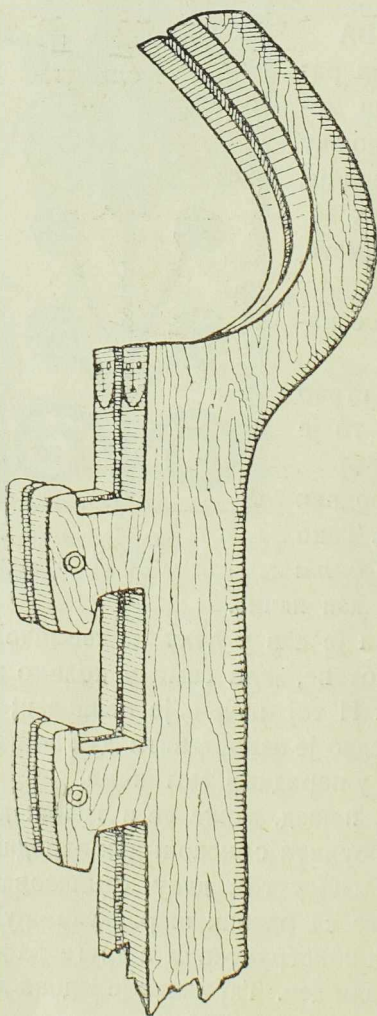
Сл. 19.

Сл. 20

последњег начина: инспиришући се народним мотивима радити на Новом Народном Стилу.

Мотиви су применљиви на све гране индустријске, само ако се изабере они који се са дотичним градивом слажу.

Сл. 21.

Кад те мотиве пронађе и најпогодније одабере, први, конструктивни, део посла је свршен. Наравно, дужан је слушати вечите статичке, техничке и естетичке законе. Ако предмет има да служи за употребу, не сме се заборавити на удобност јер, Енглези кажу, „Што није удобно, није ни лепо“

Све зависи од израђивача, уметника. Први је услов да он познаје технику свога градива. Народне мотиве може примењивати у камену само клесач, у металу ливац или ковач, у земљи грнчар, у дрву столар или резбар, у кожи сарач, у тканинама ткач или везиља, и т. д. и т. д.

Сваки практични радник, имајући пред собом задатак да у српском декоративном стилу изведе изванредан предмет, има у том послу два дела: *први* је да предмет *конструира*, а *други* је да га *украси*. За први део посла мора потражити међу народним мотивима оне чије црте већ напомињу на његов предмет.

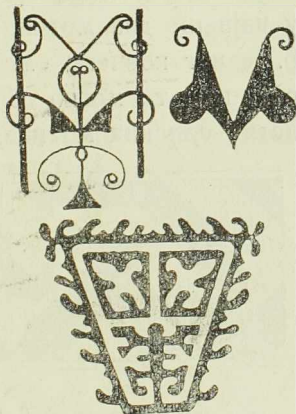
За конструктивни део посла могу послужити врло многи мотиви са резбарија, на којима се, иако су само нашарани, јасно види да их је народни уметник замишљао рељефно. Многе шаре на преслицама уочљиво потсећају на кубе, на главу стуба или сам стуб а многе контуре преслица дају готове оригиналне архитектонске профиле.

За други део посла, украшавање предмета, избор мотива је слободнији. Главни учитељ у томе биће уметнику његов рођени укус. — Из свог искуства могу му рећи бар знак по коме ће познати је ли успео или није?

Ја сматрам да сам успео кад постигнем простоту, једноставност украса, јер је одавна познато да само она даје уметност. Ову истину од срца исповедам, јер сам до ње доста тешко дошао. Моји претходници код нас у раду на основи народних мотива, ва ар Рендић и сликар Посиловић, до ње никако нису ни дошли; ја сам је постигао тек у последњој периоди свога рада. Отуд и код њих, и код мене у ранијим периодима, претрпаност која смета. И народ воли преутрпаност.

Утом су се за својим народом поводили руски и чески уметници који су до сад радили на основи народних мотива.

Сл. 22.

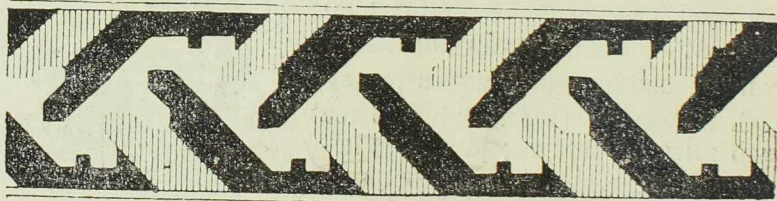

Сл. 23.

Али у многим уметностима, готово претежно, налази се исто гомилање мотива. То се види на почетку талијанског ренесанса, у млетачкој готици, на арабескама у Алхамбри ит.д. Зато се морамо овде зауставити. Има два начина да се постигне естетички успех („лепо“): један изразитост, а други отмена простота. Изразитост се постиже набацивањем карактеристичних мотива; отмена простота избегава нагомилавање. Стоји до личног укуса и духа уметникова: хоће ли поћи за једним или другим начином; или ће их — што је боље — комбиновати, узимати час један час други

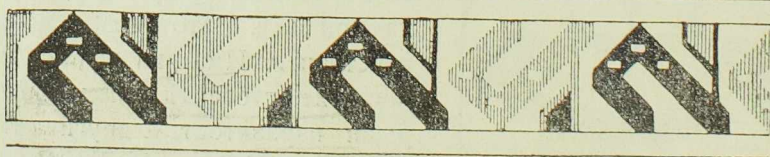
начин везујући их у једну складну целину. Само се увек мора пазити какав је однос између пуних и празних површина. Ако је, на пример, оквир неке ствари украшен, средина мора бити чиста; или, ако је оквир чист, средина мора бити украшена.

Да исповедим још неколико закључака свога искуства. Што је предмет већи декоративних мотива треба да је све мање; што је предмет мањи, декоративних мотива сме бити све више. За фасадну једне палате, сем основних, и конструктивних, довољна су највише два мотива; за украшавање какве мале ствари, на пр. једног ковчега, сме се употребити неколико мотива. — Од претрпаности могао би да спасе и пуризам, употреба само чистих српских мотива, иако он није за препоруку.

Сл. 24.

Овај мој начин рада наишао је на допадање наших људи од најтананијег укуса. Он, дакле, важи за најзабраније људе нашег времена — али не може се тврдити да он вреди и за доцнија времена и за све послодавце. Укус је променљив — зависи од људи и времена. Декоративни уметник има врло мало могућности да васпита свет, јер је зависан од нарудбина. Ту лежи његова трагедија.

Сл. 25.

Било отменом простотом, било нагомилавањем, главно је да уметник постигне потпуну хармонију, која ће снажно и благо деловати на гледаоца будећи у њему узвишеније осећање.

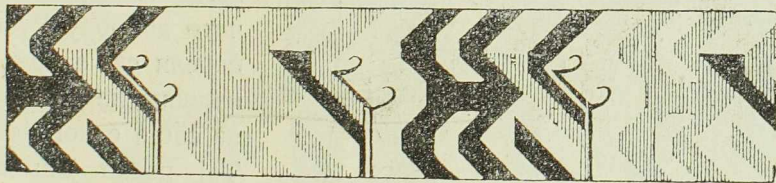
IV.

ПРИМЕНЉИВОСТ НАРОДНЕ УМЕТНОСТИ

Сваком уметнику кад ствара архитектонске декоративне мотиве циљ је да стилизује природне облике. Употреба чистих облика из природе сматра се као пад декоративне уметности — зато што је то најбољи доказ да такав вештак није имао маште.

Видели смо да наши народни мотиви пружају облике из живе природе, али не верно него кроз фантазију народног уметника, дакле они су једно нарочито стилизовање, један нарочити начин гледања и репродуковања природе, један оригиналан стил. Наравно, тај стил није развијен, још је у зачетку, али у зачетку чије је даље развијање тако рећи очигледно. У последњој фази свога развића, дакле кад већ постану стил, мотиви вероватно неће ни личити на себе, као што зрео човек или старац не личи на зачетак или новорођенче.

Сл. 26.

Народни мотиви — тај зачетак будућег стила — имају већином геометријске, и велики број природних облика који се одликују особеном, новом, употребом линија; а понеки, они бољи, већ су готово сасвим, са врло малим дотеривањем, употребљиви. Кад сам те мотиве изнео пред Европу, нико од ме-родавних није могао пронаћи да некуд припадају — сви су им признали оригиналност.

Уметник који их добро проучи наћи ће, или ће осетити, принципе несвесне естетике народних уметника, и не само да ће се бољим народним мотивима послужити за своје композиције, него ће се њима инспирисати, повести се за њима, развити их

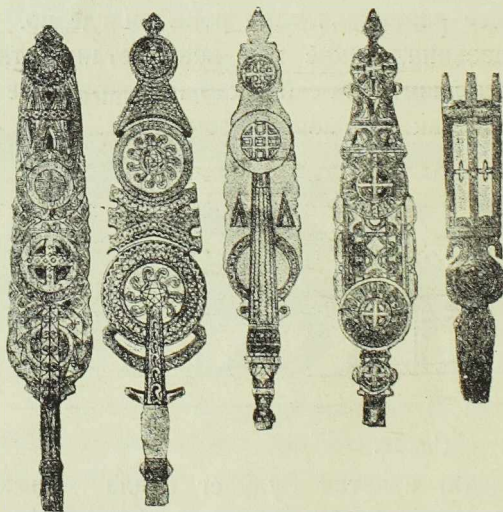

Сл. 27.

даље од оног стања у ком их је народни уметник, због својих скучених прилика, оставио. Њихова највећа вредност је што гоне на даље развијање. Они уметника инспиришу и воде циљу било да је у питању отпор, било чисто украшавање. Наравно, први је услов генијалност онога који с њима ради.

Западни народи занемарили су свој фолклор. Тамо је још раније с е униформисано, а фабричка привреда збрисала је и

последње трагове. У другој половини XIX века, у жељи да створе нов декоративни стил, европски уметници су тражили мотиве црта у облацима, у сплету подморских травуљина, у покретима бича, у разним рукописима и т.д. а за нове боје притискали су очи и

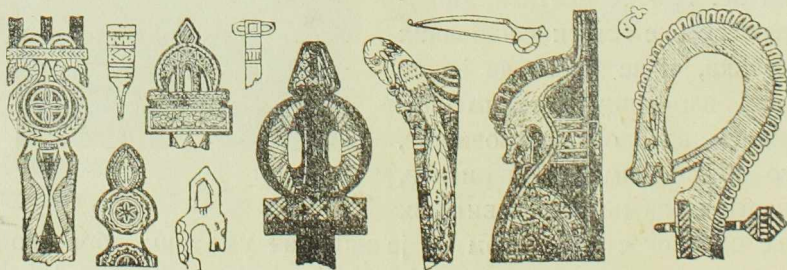

Сл. 28.

памтили тонове који би им пред очи искрсавали. Словенски народи имају свој фолклор, и, негде више негде мање, а нарочито добро у Русији, почели су откривати националне стилове из своје етнологије. Тај посао још није довршен, али се корача стално унапред, а већ досад створене су лепе ствари.

У вртлогу мотива, којима су до данас покриване зграде целог културног света, не налази се ни најмањи одраз оригиналне лепоте наших мотива; они су још сасвим нови, свежи, неискоришћени. А кад дође до њихове употребе мораће се поздравити као једно ново стабло на пољу лепоте.

У вртлогу мотива,

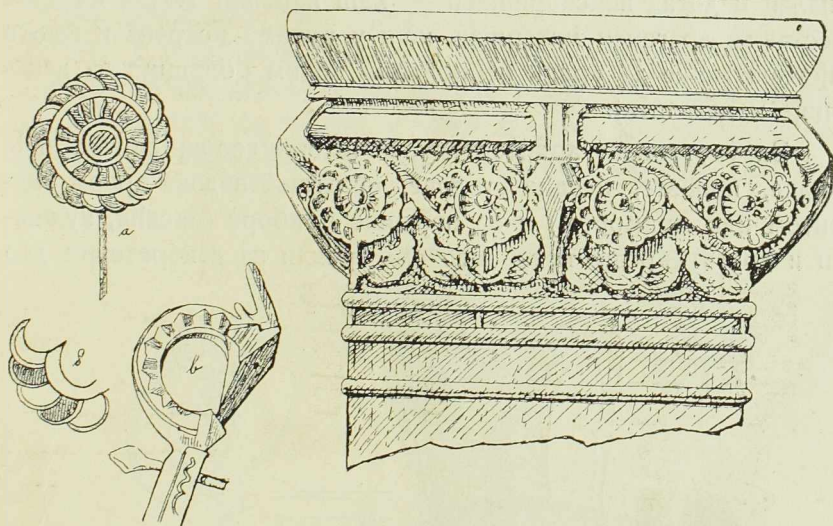

Сл. 29.

Најбољи мотиви за развијање су они који одговарају захтевима отпора. Они имају да послуже за конструктивни део било архитектонског било декоративног стила. Дршке од гусала, главе од палица, пракљаче, водери и други дрвени предмети

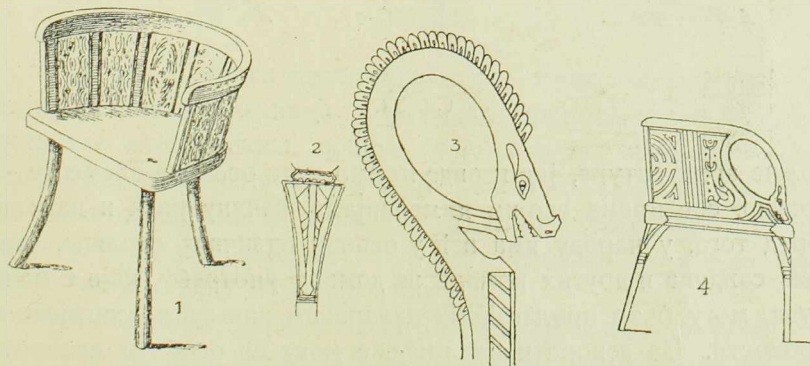
нуде велику количину мотива за главу стуба (капител), за главну греду (архитрав), за лук и венце; а за декорисање празних зидних површина лица куће да и не говорим, има их на претек! Кад ове главне елементе, са још неколико споредних

Сл. 30.

украса, имаднемо своје, онда имамо свој декоративни стил у архитектури. Димензије и површине остављају се, наравно, конструктору, да их прилагоди према климатским приликама, материјалу којим располаже и намени зграде коју подиже.

Арностајн
Шта у
архитектура
ру

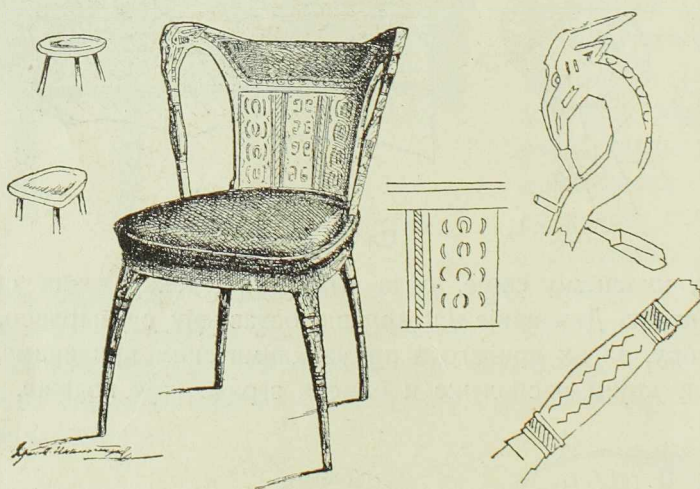

Сл. 31.

Много је лакша и богатија примена наших народних мотива за уметника декоратора, који нежно осећа лепоту линија и боја. Доста му је да се упозна с нашом етнографијом. Ако

није господар себе, бујица линија и пир боја готово ће га опити. Треба само да бира трезвено и смишљено, као што би морао да ради у осветљеној башти која буја неограниченом количином облика и пламти разноврсношћу боја. Готово сваки — и оригиналан и досад неискоришћен — наш народни мотив из дрва преставља драгоцен материјал, који у рукама искрена и вешта мајстора може да уроди небројеним новим сблицима за декорације и намештај.

За унутрашњу архитектуру, за велики део намештаја (пећ, ормане, кревете, писаће столове, облагање зидова дрвом, цементом или мрамором) и за поједине приборе (писаћи, кухињски и друге) вреди исто што смо рекли за декоративни део

Сл. 32.

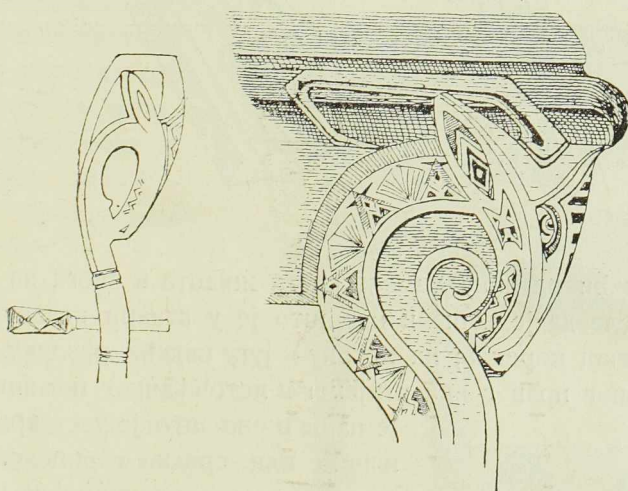
спољне архитектуре, јер и овде имамо исте основне елементе — наравно, све према својим димензијама, начину рада и намени. Поред тога, у народу има већ у основи одличних столица, столова, сандука и других комада за домаћу употребу, који с мало труда, могу бити прилагођени данашњим захтевима хигијене и удобности. За декоративне циљеве могу се особито препоручити и мотиви са ускршњих јаја и слободног везива („по писму“), нарочито са марама и још највише са зубуна, особито старосрбијанских.

Моје композиције најбоље ће приказати ове погледе...

СМИСАО И КОРИСТ НАРОДНЕ УМЕТНОСТИ

Проучавање порекла свих класичних француских, енглеских и немачких декоративних стилова води у Италију, а из Италије истим путем дође се у Грчку, која се поред утицаја Египта и Истока у главном инспирисала и својим народним уметнинама. Наши народни декоративни мотиви имају своју оригиналну лепоту независну од грчких, и могу за једно далеко краће време уродити стилем који ће превазилазити лепотом све досад познате.

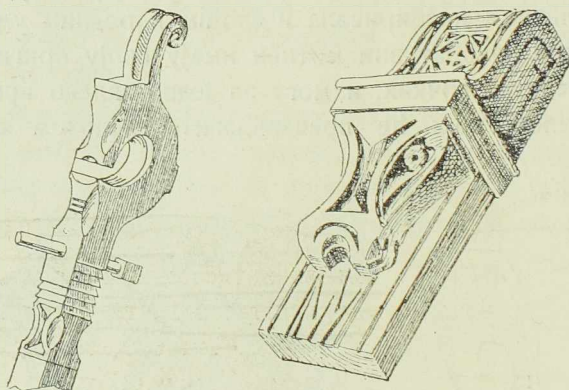

Сл. 33.

„Стил је облик једног идеала“ — каже Виктор Иго. Наш народ је дакле вековима изражавао кроз те своје искрене и несвесне етнографске мотиве своје идеале. Томе разбацаном идеалном материјалу довољно је дати само логичан уметнички склоп, и применити га, и тако свету изнети на видик једну нову лепоту. Зар тај, тако могућ и тако захвалан посао не заслужује нашу пажњу и добру вољу?

На жалост, наши старији нараштаји имају савршено нетачне појмове о овоме. Потребно је да се млађи тачно упознају с народним мотивима, како би могли разбијати заблуде код старијих, пратити даљи развој у овом правцу, спречити свако застрањивање, па, они талентовани, и сами сарађивати на стварању нашег новог стила.

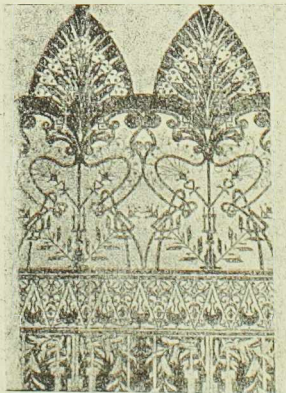
У своје културном развиту ми смо, као и сви балкански народи, претрпели извесне културне утицаје. Многи наши и образованији људи, кад хоће да говоре о нашој националној култури, греше, присвајајући те утицаје и позајмице као нешто

Сл. 34.

своје. Видећи разлику између свога живота и онога на западу, они помисле да је наше и оно што је у ствари византског и оријенталског порекла; на истоку и југу видећи разлику између свога и оног правог византијског и источњачког помишљају да

је наше и оно што је у ствари западњачко или средње-европско. Често сам прочитао у новинама да ја треба да васкрснем српски стил из доба Немањића! Стога сматрам за умесно, ради јасноће и што боље одређености, да кажем неколико речи и о томе.

Сл. 35.

Српски народ, дакле, претрпео је византски утицај преко своје цркве и своје средњовековне државе. Наша властела имала је у главном византску културу. Источњачки утицај претрпео се за време Турака. Оба утицаја још су жива у варошима, где их потискује

утицај западњачки, који је у Србију долазио из целе Европе преко људи који су се у разним европским центрима школовали, а у крајеве који су били под Аустро-Угарском поглавито из Беча и Пеште. Дакле западњачки утицај из вароши у варош са

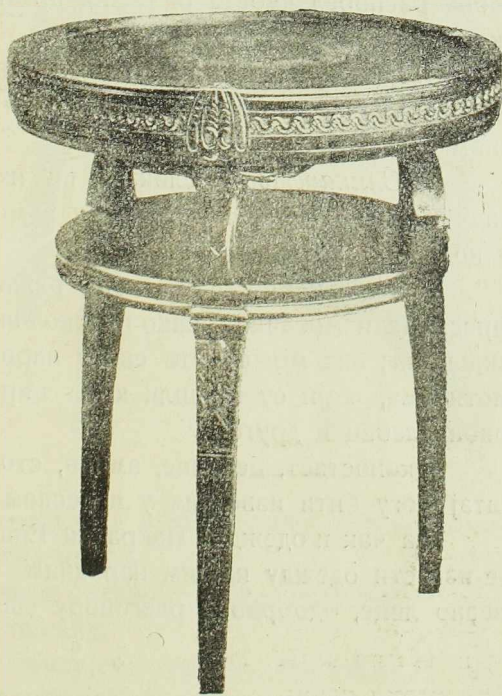

севера ка југу потискује византски источњачки. Приморске ва-роши поглавито су под утицајем млетачко-талијанске културе, који је тамо далеко постојанији.

Али поред тих, више мање површних утицаја, народ у својој већини има своју засебну патријархалну културу, која је, поред местимичних и више спољних попуштања, још врло чврста, нарочито у духовном и етичком погледу. Народне песме и орнаментика су најживљи израз те наше патријархалне културе. И као што смо искористили народну књижевност за стварање и унапређење уметничке, тако треба да искористимо и богату народну орнаментичку за стварање једне нове и оригиналне архитектуре и декоративне уметности.

* * *

Историја уметности учи нас да свака од њих дугује највише Цркви. Храм — увек и свуда, свеједно коме посвећен и како се звао — био је средиште уметности, и то архитектуре као краљице, а затим сликарства и вајарства као њених дворкиња па

Сл. 36.

уз њих музике, па и глуме. Тек после долази палата, позориште, судница, чесма, кућа ит.д. Хоће ли се српска црква одрећи ове традиције, не само свих цркава, него и своје рођене? Сва наша средњовековна уметност — најлепши и најпоузданији доказ високе просвећености Немањића државе — била је на првом месту дело високоумних архиепископа цркве Св. Саве. Са тих старих својих храмова наш народ је узимао доста за своју уметност — у тканинама око 30%, а у дрворезу око 10%.

— Шта је природније него очекивати од данашње самосталне Српске Народне Цркве, него да прва и најживље подупре нову Српску Уметност. Храм српске цркве постао би и храм самоникле српске уметности — обележје наше црквене и уметничке индивидуалности и понос пред народним правосланим светом.

Наше храмове по моме мишљењу требало би овако радити

1) *Архитектура* у конструктивном делу мора бити у главном традиционална византиска. Основа равнокрак крст, крунисан са пет кубета, једним великим и четири мања. Мора се само пазити да одстојање буде како естетика прописује. Међусобни распоред кубета од нових цркава особито је леп на српској цркви у Трсту.

Орнаментика архитектонска, главе стубова, лукови, венци разни оквири и читава поља већ могу бити моделирана погодним народним мотивима.

2) *Сликарство* у сликама на иконостасу и у сликама на зиду које су извођене у фреску и мозаику мора остати исто и код нас.

3) *Орнаментика*, у своје равном делу изводи се такође фрескама и мозаиком како на спољним тако и на унутрашњим зидовима; она може бити сва у народним, пореклом из цркве, мотивима, који су прошли кроз народну душу (крст, пупир, риба хлебац и друге).

Иконостас, певнице, амвон, столови и сав црквени намештај могу бити изведени у подесном народном стилу.

Па чак и одежде! Пакрачки Епископ Господин Мирон дао је извести одежду нашим народним мотивима. Он је, као позвано лице, одобрио у разговору све горе изнете моје назоре

* * *

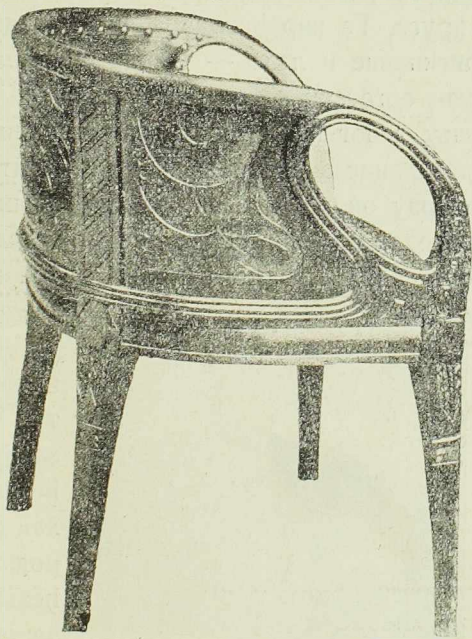
После горњих уметничко теоријских разлагања пређимо малко и на практичну вредност мојих предлога.

Потребе декоративне архитектуре, намештаја и разних домаћих прибора — као што су вајарске, лимарске, дунђерске, столарске, ковачке, грнчарске, ткачке и друге сличне израђевине — набављају се са стране, или их израђује велики део домаћих заната. Домаћа радиност све више узима маха, и, као што је желети, она ће најзад достићи да подмирује све потребе наше земље. Пословни људи уверавају ме да у извесним гранама већ престаје потреба увоза.

А и произвођење није могућно изравнати у длаку са потрошњом. Једном захуктана производња не уме да се заустави. Сви практични и теоријски економисти знају то врло добро. Вишак у производњи задаје исто толико бриге као и мањак.

Бацимо се за десетак година у будућност и нађимо се у таквом стању. Производи се више него што се троши, а вишак се не да готово никауда извести. Не да се, јер наши произвођачи раде по узорцима страним — тек нико неке куповати наше имитације и копије крај својих оригинала, дакле запад је затворен. Суседне Балканске Земље, кад већ купују стран производ, тражиће их на извору, јер ће их тамо наћи и солидније израђене и, по свој прилици, јевтиније. На стаје отпуштање радника

Сл. 37.

и беспослица, пропадање предузећа и индустрије, губљење капитала — дакле, врло опасна криза.

Па како та доста блиска опасност да се отклони?

Новом Народном уметношћу.

Ми данас на пример обилујемо дрвом. Извозимо га као сировину, а увозимо као намештај. Дакле, да правимо намештај сами. Ако га будемо правили према страним узорима и у страним стилевима, успећемо само на пола — и то под строгом царинском протекцијом — за подмирење домаће потрошње. Али, ако га будемо израђивали у једном оригиналном нашем модерном националном стилу, који по својој отмености не уступа ни најраскошнијим до сад познатим стилевима, успех ће бити потпун: подмирићемо домаћу потребу и наћи ћемо му прођу на страним трговима. Ја сам излагао у Брислу и Лондону, упознао сам стручне људе из Италије, Француске и Немачке

са својим радовима — и свуд сам налазио на неподељено допадање; а нико од тих позваних није ни за тренутак посумњао у оригиналност наших народних мотива. То је, надам се, довољно да се уклони свака сумња у успех.

Поред намештаја могу се у истом стилу радити и остале индустријске израђевине: керамичке, металне, кожарске, ткачке и друге. Те израђевине — по изради солидне, а по замисли оригиналне и лепе — нашле би допадање на западу код свих људи естетски васпитаних, који би их, у своме сталном тражењу лепог и оригиналног, дочекали с одушевљењем какво се једва данас може и замислити. Интересантно је и добро за потврду овога навести, да су Немци за време окупације из Београда однели готово све моје радове, док материјално много скупочије предмете, пореклом са запада из истих кућа нису дирали.

Сл. 38.

Ако путем школе, путем изложби и јавних предавања, путем награда и пропаганде, наши занатлије створе, сваки у израђевинама свога заната, оригиналан стил основан на српским народним мотивима, њихове израђевине знатно ће се издвајати од осталих и убрзо ће, ако буду не само оригиналне него и солидне, освојити и наше и стране тргове. Наши потрошачи разумеће их као израз своје душе и својих естетских потреба; суседне земље с којима имамо сличну прошлост, сличан живот, сличне навике па и сличан укус, тражиће их због те блискости укуса; образовани страни свет једва ће их дочекати.

И не само из чисто естетских разлога. Многи наш пријатељ у Европи и Америци, чије смо симпатије стекли својом часном и јуначком улогом у току крвавог Европског Рата, биће искрен и одушевљен пропагатор наших, по замисли и стилу свежих а по изради солидних, израђевина. Да то већ сад постоји, наше рукотворине би необично много допринеле васпостављању економског нам живота у предратно, нормално стање. За ову тврдњу нека ми је дозвољено навести који пример: После руско-јапанског рата био је неколико година јако у моди по целом свету јапански декоративни стил. Кад је требало да

се изнурени Јапан опорави и помогне, његови пријатељи у Европи успели су то постићи пропагандом јапанских израђевина. Главни део француског извоза чине њене рукотворине, та најуносија роба. — Савремена Холандија дугује велики део свог благостања и трговачког угледа извозу својих ћилимова.

И, најзад, наш радни народ имаће од тога двојаку корист. Прву, материјалну, у сталној запослености и доброј заради; и другу, далеко већу, душевну.

Потомци оних пастира или ткаља и везиља који су у рукотворинама искрено изражавали своју душу — наши радници осетиће их као своје, заволеће их и по нагону наставити у својим савременим израђевинама даље развијање на истој основи. Од обичних најамних радника, надничара, они ће се преобразити у уметнике. Безвољно аргатовање, кулучење, постаће живи, стваралачки рад, који је сам по себи нешто најплеменитије на овом свету, извор најчистијег задовољства, извор највише среће која се у овој „долини суза“ може постићи.

ОПИС СЛИКА

СЛИКА

- Број 1 Моја композиција за Поштанску Штедионицу у Београду, 1924. године.
- „ 2 Старе наше народне шаре на ћуповима нађеним у Словенији.
- „ 3 Разне шаре са ткачина и везова из разних српских крајева.
- „ 4 Општи преисторијски мотиви.
- „ 5 Мотиви страног порекла или познати и код других народа:
1. зуби, 2. трозуб, 3. цврчак, 4., 8., 13. и 18. сунца, 11. цвет, 12., 16. и 17. гадови (змије, fibulae), 5. чекић (delta), 9. кладиво (чекић). 14. козији рогови, 19. двозуб или вилица, 15. звезда, 20. гадови укрштени или вијугача.
- „ 6 Мотиви постали из црквеног урлива: путир и хлебач; а остале су азијског и коптског порекла.
- „ 7 Разне народне „вођице“ туђег порекла.
- „ 8 Далматински и босански мотиви са тканина и везова, (1. велика кола, 2. I цвет, 3. кола, 4. I цвет с граном, 5. II цвет с граном, 6. II цвет, 7. двокука изумитана, 8. шипке (вођице) и 9. оклопљене куке.)
- „ 9 Шаре надахнуте из природе.
- „ 10 Шара „дуб“, по свој прилици стилизација дубова (храстова) листа.
- „ 11 Шаре из Далмације и Босне, и то прве две противу урока; а остале су прастаре по пореклу.
- „ 12 Шара окретуша, симбол Сунца; противу урока.
- „ 13 Оригинална шара „Челенка“, из Босне.
- „ 14 Шара еротичке намене.
- „ 15 Гусле, својина акад. вајара Г. Ђоке Јовановића.
- „ 16 17 Дрворези из Далмације.
- „ 18 Везови из Далмације, Македоније и Славоније.
- „ 19 Оригинална шара из околине Шибеника.
- „ 20 Шара са народне ношње у Шибенику.
- „ 21 Дршка од гусала
- „ 22 23 Мотиви из Сг. Србије, пример несвесног уметнич. стварања.
- „ 24 25 26 Вођице из Шумадије и Далмације.
- „ 27 Одломак моје композиције за украс једног сребрног огледала.
- „ 28 Преслице из Далмације, Црне Горе и Босне.
- „ 29 Српски народни дрворези.
- „ 30 Глава стуба (пиластер) коју сам стилизовао према мотиву лево од ње.
- „ 31 Фотеља г. Пере Ђорђевића коју сам извео из приложених око ње мотива.
- „ 32 Столица и мотиви из којих је стилизована.
- „ 33 Дршка гусала (лево) и мотив из ње изведен (десно).
- „ 34 Дршка гусала (лево) и декоративни мотив из ње (десно).
- „ 35 Чипка коју сам компоновао из народних мотива.
- „ 36 Столић из гарнитуре г. Пере Ђорђевића из Београда, коју сам компоновао 1923. године.
- „ 37 Фотеља из гарнитуре г. П. Ђорђевића.
- „ 38 Сеоска кућа из Шумадије.

